

Fond za humanitarno pravo

POD LUPOM br.10

mart 1994.

BELI MANASTIR

Četiri suđenja za ratne zločine

Krajem 1993. godine, Okružni sud u Belom Manastiru doneo je šest presuda kojima se okrivljeni oslobađaju optužbe za krivično delo protiv društvenog uređenja i bezbednosti SFRJ. Troje okrivljenih za isto delo pušteno je na slobodu nakon odluke tužioca o odustajanju od krivičnog gonjenja i od podignute optužnice. Niko od oslobođenih nije ostao na teritoriji na kojoj je živeo do hapšenja. Dvojica su razmenjeni za zarobljenike ili zatvorenike koje je držala hrvatska vlast, četvoro je prešlo granicu radi odlaska u Hrvatsku ili u neku drugu zemlju, a oslobođen bračni par uputio se prema Srbiji, tragom vesti da je njihov maloletni sin poslednji put viđen negde na toj lokaciji.

Na osnovu pažljive analize optužnica, zapisnika sa pretresa na kojima su izvođeni dokazi, razgovora sa okrivljenima i braniocima, angažovanim nakon otvaranja dokaznog postupka, ima indicija da je srpska policija u Slavoniji (UNPA, sektor Istok) samovoljno uhapsila i lišila slobode osmoro ljudi i u nekoliko zasebnih prilika fizički maltretirala i raznim postupcima ponižavala neke od uhapšenika. Tokom istražnog postupka okrivljenima je uskraćeno pravo na branioca. Držani su u pritvoru više od 10 meseci, previše dugo u stanju neizvesnosti o sopstvenoj sudbini.

Iako je sud doneo oslobađajuće presude i time formalno manifestovao nezavisnost u vršenju funkcije, podaci navode na zaključak da je u ovim slučajevima suđenja kriminalizovana nacionalna pripadnost.

SLUČAJ MIŠIĆ

Hrvat, zaposlen u kombinatu "Vuteks", građanin Vukovara, uhapšen 4. februara 1993. godine u Vukovaru, UNPA, sektor istok. 17. marta 1993. godine optužen da je: "od meseca jula 1991. godine pa do 15. oktobra 1991. godine u Vukovaru, kao pripadnik paravojsnih formacija Zbora narodne garde Republike Hrvatske, s ciljem nasilnog rušenja Ustavom utvrđenog društvenog poretka SFRJ, nosio maskirnu uniformu, automatsku pušku marke kalašnjikov, čuvao barikadu sa vatrenim oružjem na raskrsnici ulica Svetozara Markovića i Otokara Keršovanija, na kojoj je zaustavljao i kontrolisao građane srpske nacionalnosti i nije im dozvoljavao ulazak u Pionirsko naselje, Cvetno naselje i druge ulice, a na istom raskršću je i ranjen 15. oktobra 1991. godine; dakle, postao pripadnik grupe radi vršenja neprijateljske delatnosti za vreme neposredne ratne opasnosti, pa da je time počinio krivično delo udruživanje radi neprijateljske delatnosti, opisano u čl. 139. st. 3 i čl. 136. st. 2."

Pravna neutemeljenost optužnice

Sud se upustio u pravnu raspravu povodom optužnice koja je teretila optuženog za stvaranje grupe radi vršenja krivičnih dela, iako ta inkriminisana dela nisu pomenuta u optužnici. Sud nije reagovao i na deo optužnice koja tereti okrivljenog da je krivično delo počinio "za vreme neposredne ratne opasnosti", što predstavlja otežavajuću kvalifikatornu okolnost. Sud prelazi preko činjenice da je

Fond za humanitarno pravo

stanje neposredne ratne opasnosti proglašeno 4. oktobra 1991. godine, odlukom tadašnjeg nepotpunog Predsedništva SFRJ, a da optužnica navodi radnje dela (učešće okrivljenog u stražama na barikadama) izvršene u vremenu od jula do 15. oktobra 1991. godine. Na osnovu ovakve optužnice sud je, pozivajući se na visinu kazne koju nosi ta kvalifikatorna okolnost, nezakonito produžavao trajanje pritvora.

Slučaj Mišić skinut je sa dnevnog reda tek posle šest rasprava održanih tokom desetomesečnog suđenja, formalnom odlukom o oslobađanju radi razmene. Ovaj podatak otkriva da sud nije imao cilj da sudi na osnovu iznetih dokaza, da izbegne da optuženi previše dugo bude u stanju nezvesnosti o svojoj sudbini i da oslobađajućom presudom stvori uslove za neometan povratak osumnjičenog u ranije mesto boravka.

Svedoci optužbe

Pored propusta obezbeđivanju "jednakosti stranaka" (nepozivanjem svedoka odbrane), sud je sudio po optužnici koja ne navodi koja se to konkretna krivična dela stavljaju okrivljenom na teret.

Prvi svedok (Srkinja) je videla okrivljenog na barikadi. Septembar 1991. godine u Vukovaru provela je u podrumu u blizini mini marketa. Neutvrđenog dana u tom mesecu krenula je da uzme hranu iz mini marketa, kada je čula od neke dece da su prozori na radnji razbijeni. U Keršovanijevoj ulici je na barikadi videla okrivljenog Ivana Mišića sa puškom kalašnjikov. Okrivljeni Mišić je ostavio pušku i krenuo sa njom u mini market da joj pomogne da iznese stvari. Dalje svedok navodi da je okrivljeni nosio stvari do barikade i da je tu ostao. Imao je na sebi neku šarenu jaknu i hlače, a na glavi je nosio crni šešir.

Drugi svedok (Srkinja) je opisao svoj susret sa okrivljenim na barikadi. Prvog septembra 1991. godine krenula je automobilom da bratu odnese hranu. Na barikadi je zaustavio okrivljeni Ivan Mišić i rekao da ne može automobilom jer je sada drugo vreme, da je dosta bilo po njihovom, a sada je takva naredba i da je on mora zaustaviti. Ona je ostavila automobil i po povratku ponovo je videla okrivljenog na barikadi. Imao je kalašnjikov.

Treći svedok (Srbin) je radio sa okrivljenim u kombinatu "Vuteks". Prema njegovim rečima jednom je video ustaški amblem, šahovnicu, na njegovoj kapi, s tim što nije imao uniformu.

Četvri svedok (Srbin): "Imam izjaviti da mi o njemu tako nešto nije poznato. Znam da smo mi od 25. avgusta 1991. godine, kada je meni bombardovana kuća, prešli kod okrivljenog u podrum njegove kuće i sa mnom još jedanaestoro. Izdržavali smo se tako što svi doneli hranu i delili međusobno da bi preživeli. Do 31. oktobra smo bili u podrumu. Inače, ja i okrivljeni smo prve komšije i živeli smo u najboljim komšijskim odnosima, što se i nastavilo u momentu kada je meni od bombardovanja srušena kuća. Ta barikada je bila ispred moje kuće i dok je nje bilo nikada nisam video okrivljenog."

Peti svedok (Srbin): "U vezi sa okrivljenim i krivičnim delom koje mu se stavlja na teret imam izjaviti da meni takav okrivljeni nije poznat. Ja njega znam kao čoveka koji mi je pomogao kada mi je pomoć bila potrebna, jer je u našu kuću upala granata pa je kiša padala i nije se moglo živeti u kući. Zbog toga smo otišli da u podrumu kod Ivana preživimo. Takođe imam izjaviti da je meni nepoznato da je on imao uniformu, oružje i obeležje Zbora narodne garde, da je učestvovao na barikadama, zaustavljao i kontrolisao Srbe, ja ne mogu da verujem i to nije tačno i uopšte mi nije jasno zbog čega taj čovek odgovara."

Fond za humanitarno pravo

Šesti svedok (Srbin): "Ja sam od 22. do 23. avgusta, kada je Vukovar bombardovan i moja kuća pogođena, iz razloga što nisam imao gde da živim prešao kod Ivana, tačnije u podrum, da bih se sklonio. Što se tiče odnosa Ivana prema Srbima ja mogu da se izrazim samo pohvalno. Izlazio je vani po namirnice od kojih smo se izdržavali dok smo bili u podrumu. S obzirom na sve ja imam izjaviti da u te navode tužbe lično ne verujem."

SLUČAJ STEVIĆ-MUŽEK

Stević Dejan, Srbin i Mužek Štefica, Hrvatica živeli su u vanbračnoj zajednici od 1986. godine, u selu Lipovac, Republika Hrvatska. Krajem jula 1991. godine izbegli su iz sela kao i mnogi drugi meštani. Do marta 1992. godine borave kod rođaka u Beogradu i na Kosovu, a onda, čuvši da srpska vlast naseljava iseljena hrvatska sela, odlaze u selo Nijemci (UNPA, sektor Istok). Tu okrivljeni Stević biva primljen u pograničnu miliciju. Uhapšen je 4. avgusta od strane milicije iz Vukovara. Istog dana uhapšena je i Štefica Mužek. Tri dana su držani u podrumu vojne komande, u odvojenim prostorijama. Prilikom saslušavanja Štefica je šamarana, a Dejana su vezanog udarali i šutirali. Sa fizičkim maltretiranjem, pretnjama i prisiljavanjem da priznaju da su ubijali Srbe i zakopavali ih na tajnim mestima u Lipovcu nastavljeno je i u policiji u Vukovaru.

Dete koje luta

Nakon hapšenja roditelja dvanaestogodišnji Antun ostaje sam. Milicija ga dodeljuje na čuvanje izvesnom Buci, vojniku iz Srbije. Za vreme Bucinog odsustva iz kuće, predsednik mesne zajednice, Zoran Pendić, maltretira dete. Jednom prilikom je uzeo klešta i silom pokušao detetu da izvadi zdrav zub. Dete se žalilo miliciji i izvesni kapetan Leskovac je naredio da se predsednik mesne zajednice pritvori. Nakon tri dana je pušten i ponovo je upao u kuću i istukao Antuna. Dete je i dalje bilo izloženo neljudskom ponašanju. U miliciji u selu Mirkovci tukli su ga da prizna da su njegovi roditelji zločinci. Pretili su mu da će ga ubiti. U Somboru (Srbija), u domu za nezbrinutu decu tuku ga stariji mladići, a posebno izvesni Deba koji je bio naoružan, ranije pripadnik pogranične milicije u Nijemcima. Antun beži iz Sombora za Beograd, kod prijatelja njegovih roditelja. Upravo tih dana, oko 20. oktobra 1992. godine, u listu "Večernje novosti" objavljen je tekst u kojem se njegovi roditelji opisuju kao ustaše koje su ubijale Srbe. Porodični prijatelj čita tekst i u alkoholisanom stanju prebija dečaka. Milicija interveniše. Dečaka ponovo vraćaju u Sombor. Lečen je od zadobijenih povreda. Zbog nastavljenog maltretiranja beži iz doma. Odlazi za Bar jer je čuo da je tamo more. Uredno se prijavljuje miliciji i moli da ga smeste negde. Sledećih šest meseci živi u selu Dobra Voda, u muslimanskoj porodici koja se brine o njemu. Roditelji su ga našli u Beogradu. Prodavao je cigarete na železničkoj stanici. I tu se uredno prijavio miliciji.

Grupa za vršenje krivičnih dela

Protiv Antunovih roditelja podignuta je optužnica (5. novembra 1992. godine) da su:

"Prvookrivljeni Stević Dejan u 6. mesecu 1991. godine postao pripadnik MUP-a Hrvatske, nosio uniformu, bio naoružan dugim i kratkim vatrenim oružjem i drugom opremom, te na takav način organizirano sa drugim pripadnicima MUP-a Hrvatske stacioniranih u Lipovcu nastupao u zločinima prema meštanima Lipovca i okolnih sela,

Fond za humanitarno pravo

Drugookrivljena Mužek Štefica, kao supruga prvookrivljenog, moralno ga podržavala u njegovim opredeljenjima, te zajedno s njim i ostalim pripadnicima MUP-a Hrvatske učestvovala u akcijama protiv meštana Lipovca i okolnih sela, a u nekim i sama, dakle, postali pripadnici grupe radi vršenja neprijateljske delatnosti za vreme neposredne ratne opasnosti, pa da bi time počinili krivično delo udruživanje radi neprijateljske delatnosti, opisano u čl. 136. st. 2. u vezi sa čl. 139. st.3."

Svedoci optužbe

Iako tužilac nije uspeo da obezbedi dokaze koji su teretili optužene, sud je otpočeo pravnu raspravu a da nije odlučivao o osnovanosti krivične optužbe.

Prvi svedok (Srbin) poznaje okrivljene od maja 1992. godine, kada se doselio u selo Nijemci. Seća se da mu je Stević Dejan, pre nego što je otišao u pograničnu miliciju, loše govorio o miliciji, da bi miliciju poubijao, odnosno poklao kao jaganjce, jer su mu stali na žulj. Kao i to da će se Hrvati vratiti i da će granica biti na reci Bosut, te se iz tih razloga okrivljeni preselio na drugu stranu. Seća se da mu je okrivljeni rekao da će stanje biti daleko bolje kada se Hrvati vrate, a da je okrivljena Mužek Štefica rekla da će uzeti bombu i baciti je na ulaz u policijsku stanicu.

Drugi svedok (Srbin): "Imam saznanja da je okrivljeni išao na stražu u teritorijalnu odbranu Nijemci, a sa njim je odlazila i okrivljena Mužek Štefica, a meni je to poznato jer sam išao u noćne kontrole sa komandrom jedinice Maleševićem. Meni nije poznato, da li je komandir skrenuo pažnju da okrivljeni ne može dolaziti na straže sa suprugom."

Treći svedok (Srbin) u aprilu 1992. godine je upoznao okrivljene i bilo mu je čudno njihovo ponašanje. Kao ilustraciju naveo je da se okrivljena Mužek Štefica, prilikom popisa stanovništva, izjasnila kao Nemica i da je posebno hvalila nemačku naciju, a okrivljeni Stević Dejan je dolazio kod njega i govorio njegovoj ženi da treba da se uključi u njihovu organizaciju i da zajedno rade za njihovu stvar. Takođe mu je bilo čudno što okrivljeni Stević Dejan menja stražarska mesta i noću vodi na stražu okrivljenu Mužek Šteficu.

Dvadeset šestog avgusta 1993. godine predstavnik optužbe odustao je od krivičnog gonjenja i od optužnice. Oslobođeni Dejan Stević i Štefica Mužek nisu se vratili u selo Nijemci. Nameravaju da odu za Nemačku.

SLUČAJ ŠIMON

Okružni sud u Belom Manastiru donosi 17. novembra 1993. godine, nakon jedanaestomesečnog suđenja, presudu kojom oslobađa Šimon Josipa odgovornosti za krivično delo oružane pobune za vreme neposredne ratne opasnosti. **U presudi sud navodi da u dokaznom postupku nije dokazano:**

- 1. da je okrivljeni dolazio u sukob sa Srbima, osim sa jednom porodicom sa kojom ima loše odnose dugi niz godina;**
- 2. da se pomenuta porodica iselila u julu 1991. godine iz Čepina (UNPA, sektor Istok) zbog pritiska optuženog, nego zbog rafalne paljbe i ispaljenih tromblona na kuću od strane pripadnika Zbora narodne garde;**
- 3. da se Srbi nisu mogli slobodno kretati u vremenu od marta do septembra 1991. godine i**

Fond za humanitarno pravo

4. da je okrivljeni bio naoružan puškom, nego da je posedovao pištolj koji može da predstavlja opasno sredstvo, ali nikako oružje podobno za oružanu pobunu.

Navode optužbe da je okrivljeni učestvovao 25. septembra 1991. godine u napadu na objekat bivše JNA i obavljao obaveštajno-izviđačku delatnost sud je odbacio kao tvrdnju za koju tužilac nije ponudio nijedan dokaz, a za radnje izvršenja dela, kao što su obavljanje stražarske dužnosti i šetnje pored određenog objekta u vremenu od marta do septembra 1991. godine, sud je utvrdio da ne predstavljaju obeležje bića krivičnog dela oružane pobune.

Na ovakvu presudu tužilac je uložio žalbu. U međuvremenu oslobođeni Šimon Josip razmenjen je kao ratni zarobljenik.

SLUČAJ RAMO

Ramo Šaldić je živeo u mestu Šaregrad, ostao u tom mestu nakon uspostavljanja srpske vlasti i do hapšenja radio u policijskoj stanici u mestu Tovarnik (UNPA, sektor Istok). Sedmog decembra 1992. godine uhapsio ga je Srdić Stevan, zaposlen u istoj policijskoj stanici. Sproveo ga je bez naloga u policijsku stanicu. Dvadeset devetog decembra 1992. godine optužen je da je **"u aprilu 1991. godine u Šaregradu zadužio pušku od strane HDZ-a, odlazio na stražu, zaustavljao Srbe, pretresao njih i njihova vozila, razbio prozore na kući Milijić Zorana, istog uhapsio i odveo u svoju kuću gde mu je pretio, maltretirao i naredio da se u roku od 8 dana iseli, a u Šaregradu ostao do oslobođenja mesta, sve s ciljem nasilnog rušenja ustavom utvrđenog društvenog poretka SFRJ, dakle učestvovao u oružanoj pobuni koja je imala za posledicu izazivanja opasnosti za život ljudi i praćena je velikim razaranjem"**.

Nakon jedanaestomesečnog boravka u pritvoru, Šaldić Ramo je oslobođen. Sud je doneo presudu da nije kriv, da u dokaznom postupku nije potvrđeno bitno obeležje bića krivičnog dela (učestvovanje u stražama, posedovanje oružja, zaustavljanje i pretresanje Srba), a da radnja "razbijanje prozora" ne predstavlja obeležje krivičnog dela oružane pobune.

Posle puštanja na slobodu Šaldić Ramo se nije vratio u mesto boravka. Prešao je granicu radi odlaska u neku od evropskih zemalja.

SUDSKI PROCESI U FUNKCIJI "ETNIČKOG ČIŠĆENJA"

Ovi i drugi slučajevi optužbe za krivično delo oružane pobune ili udruživanja radi vršenja neprijateljske delatnosti ukazuju na volontarističku upotrebu krivičnog gonjenja na osnovu člana 124. i člana 136. KZ SFRJ. Sudski postupci su pokretani povodom radnje izvršenja dela, kao što su: uključenje u teritorijalnu odbranu, rezervni sastav Zbora narodne garde ili u lokalne straže u vreme kada je odluke u vezi sa ponašanjem građana donosio Sabor Hrvatske, bekstvo u šumu kada je bivša JNA granatirala mesto boravka okrivljenog ili komšijske svađe iz osamdesetih godina.

Sudski procesi vođeni su protiv ljudi koji su ostali na teritoriji na kojoj je uspostavljena srpska vlast. Neki su bili zaposleni u državnim organima nove vlasti. Veći deo posleratnog života u UNPA, sektor Istok, proveli su u pritvoru.

Fond za humanitarno pravo

Bezrazložna hapšenja, fizičko i psihičko maltretiranje ljudi, kao i podizanje optužnica za zaštitu objekta "društveno uređenje i bezbednost zemlje", koji se proizvoljno i subjektivno tumači, ukazuju na zloupotrebu policije i tužilaštva u političke svrhe. Državni organi su samovoljno hapsili i bez razloga držali ljude u pritvoru, isključivo da bi njih i druge koji su nesrpske nacionalnosti, silom naterali da napuste teritoriju pod kontrolom krajinskih Srba. Iako je sud utvrdio da okrivljeni nisu krivi, sudnica je dala doprinos politici "etničkog čišćenja".